

'Alleen de theaterwereld weet dat je genomineerd bent'

FRIEDA PITTOORS

ZE GAAT IN OKTOBER MET PENSIOEN EN KAN TERUGKIJKEN OP EEN TONEELCARRIÈRE VAN BIJNA ZESTIG JAAR. FRIEDA PITTOORS STOND ALS ACHTJARIGE AL OP HET SCHOUWBURGTONEEL. HET EERSTKOMENDE JAAR IS DE VROUW DIE ALS GEEN ANDER AANWEZIG KAN ZIJN IN DE STILTE OOK NOG NIET UITGESPEELD. HAAR ROLLEN IN *DE RUSSEN!* VAN TONEELGROEP AMSTERDAM EN *TARTUFFE* VAN TONEELGROEP AMSTERDAM EN NTGENT LEVERDEN HAAR EEN NOMINATIE OP VOOR DE COLOMBINA. [DOOR WIJBRAND SCHAAP](#)

FOTO Jan Versweyveld

Voor iemand die op haar achtste haar eerste rol speelde en die als elfjarige als *De Kleine Prins* op het toneel stond met grootheden als Julien Schoenaerts lijkt een toneelcarrière meer een vanzelfsprekendheid dan een bewuste keuze. Hoe is het zo ver gekomen?

'Ik ben er gewoon aan begonnen. Ik deed het altijd al, vanaf dat ik heel klein was. Mijn eerste herinnering is van toen ik een jaar of vier was. Ik was op een personeelsfeest van mijn vader en ze vroegen of iemand iets wilde komen voordragen of zingen. En ik dacht toen: ja dat doe ik. Ik heb *ZIE GINDS KOMT DE STOOMBOOT* gezongen, het eerste en tweede couplet. Op dat moment dacht ik: dit kan ik wel, dit ga ik doen. Ik heb me aangesloten bij een club voor theater in Antwerpen. Daar mocht ik al heel gauw als klein meisje met de professionelen meedoen.

Ook op de middelbare school ben ik blijven spelen. Daar was wel speciale toestemming voor nodig en er moest steeds een politieagent mee naar de kleedkamer om te kijken of er geen vieze dingen gebeurden. Die acteurs, dat vond men namelijk toch maar een beetje rare mensen, en ik was een kind dat nog naar school ging. In die tijd mochten kinderen nog veel meer spelen. Nu mogen ze maar eens per week op het toneel staan, maar toen speelde ik gewoon vijf keer in de week. Ik wist niet beter. Voor je opging je huiswerk maken en na afloop ook weer huiswerk maken. Van mijn ouders mocht ik niet blijven zitten, dus ik moest keihard werken. Ik ben dus ook niet blijven zitten, kan ik nu vol trots zeggen.'

Maar kindsterretjes branden vroeg op.

'De laatste jaren van de middelbare school heb ik niet gespeeld. Ik heb gespeeld tot mijn vijftiende. Mijn laatste rol was Anne Frank. De twee laatste jaren van de middelbare school heb ik mij volledig op school gericht: die moest ik afmaken. Toen ben ik naar de toneelschool gegaan. Ik was zeventien.'

Kon je niet alles al?

'Nou, nee. Je leert op zo'n school samenspelen. Ik was onder mijn eigen leeftijdgenoten. Ik zat op Studio Herman Teirlinck. Dat was een heel gezellige tijd, er zaten ook maar twintig studenten op de hele school. Ik zat er met mensen als Jan Declair en Bert André.'

Je studeerde af in 1968. De geest van de Parijse opstand en de Praagse Lente sloeg hier ook aan. In Nederland regende het in 1969 tomaten in de schouwburg, hoe ging dat in Vlaanderen?

'Na een jaar te hebben gespeeld bij het Groot Limburgs Toneel heb ik me in 1969 aangesloten bij een collectief met Rick Hancké, Wim Meeuwissen en Bert André: de Werkgemeenschap voor Toneel in Brussel. We maakten heel maatschappijkritische stukken. Eerst spelen en daarna met

het publiek praten over de samenleving. Het was een tijd waarin acteurs moesten laten zien hoe betrokken ze waren bij de maatschappij.'

De voormalige kindster keerde terug als revolutionair?

'Hoe dat ging bij het grote toneel, dat wist ik allemaal wel, dat miste ik toen niet meer. Ik wilde nieuw elan. Zelf dingen maken, politiek actief zijn, dat sprak me juist aan omdat het zo anders was dan dat grote toneel. Dat grote toneel in Antwerpen, Brussel en Gent was ook niet zo goed toen, hoor.'

Inmiddels is de publieke opinie veranderd. De revolutionairen van Aktie Tomaat en daarna worden nu door sommigen, onder wie Joop van den Ende en Jeroen Krabbé, als misdadigers weggezet. Hoe kijk je zelf op die tijd terug?

'Ik dacht toen dat de tijd rijp was. Ik vond echt dat er iets moest gebeuren. Ik was trouwens aanwezig hier in de Amsterdamse Stadsschouwburg toen die tomaten werden gegooid. Ik ging naar Amsterdam, want een leraar van ons, Walter Tillemans, had die voorstelling geregisseerd en er hing iets in de lucht.' (Die dag, 22 november 1969, is de geschiedenis ingegaan als de heftigste dag van de actie, die in oktober was begonnen met de twee tomaten die Lien Heyting en Ernst Kats gooiden naar Willem Nijholt in DE STORM, red.)

'Ik zag ineens mensen uit de zaal naar voren gaan. Ik moet zeggen dat ik het wel heel boeiend vond dat dat in een schouwburg kon gebeuren. Ik heb wel gelezen over wat er daarna met mensen, met mooie acteurs, is gebeurd. Dat die geweldig door die actie geraakt zijn. Dat konden wij ons toen niet voorstellen, omdat we zo jong waren. Maar nu ik zelf een beetje ouder ben, besef ik dat het erg hard aangekomen moet zijn. Die jonge mensen die zo over die acteurs heen gingen en er doorheen gingen praten terwijl ze aan het spelen waren. Nu vraag ik me af hoe ik zelf gereageerd zou hebben wanneer er zoiets was gebeurd. Ik zou het niet weten.'

Na de periode met het vormingstheater koos je voor een meer kunstzinnige route. We zagen je opeens naakt tussen tientallen kaarsjes in de voorstelling *Hadewych* van de Grieks-Nederlandse regisseur Apostolos Panagopoulos. Dat lijkt nogal een omslag.

'Mijn interesse voor de rol van vrouwen in het theater groeide toen sterk. Ik besloot om zelf iets te maken. Het onderwerp *Hadewych* heb ik helemaal uitgediept. Dat was een nieuw onderwerp en het was heel erg in. Ik had een enorme behoefte om die verzen van haar zo goed mogelijk te verklanken. Er was ook een potje voor emancipatiezaken waaruit

je geld kreeg als je iets over vrouwen maakte. Daarna heb ik nog met Marcelle Meuleman gewerkt aan een voorstelling over vrouwen die verkracht waren, ZOLANG JE ZWIJGT.

Daarna kwam *Discordia*. Dat was een heel grote om-slag. Ik had behoefte aan zo iemand als Jan Joris Lamers, die zo vormbewust theater maakte voor kleine groepen mensen. Wat ik bij hem heb geleerd is het belang van de schoonheid: van de meubels, van de muziek, van de tekst. Die man heeft me zo ontzettend veel geleerd. Ik heb daar met volle teugen van genoten. Ik had zo'n behoefte aan schoonheid op allerlei terreinen. Niet alleen van teksten, maar van het geheel.'

Maar de boodschap stond na *Hadewych* niet meer centraal?

'De boodschap veranderde. De boodschap werd meer de boodschap van de auteur, van de tekst. Ik werkte nu veel meer vanuit de stukken zelf.'

Wat jou kenmerkt in al je werk is dat je als een van de besten op het toneel kunt staan zonder woorden. Je tekstloze aanwezigheid is vaak even mooi als je sprekende rollen. Wat is je geheim?

'O, man, dat is zo moeilijk om uit te leggen. Ik ben me er soms wel eens van bewust dat ik kijk en dat het publiek ook naar mij kijkt. Maar wat je daar nou precies voor doet? Heel erg geconcentreerd zijn op wat er om je heen gebeurt. Ontzettend goed luisteren en je er altijd van bewust zijn dat ze naar je kijken. Het is aandacht hebben. Voor de ruimte, voor de anderen.'

Je geeft ook les aan de toneelschool. Ooit de behoefte gehad om zelf te regisseren?

'Dat lijkt me helemaal niets. Dan heb je veel te veel om in de gaten te houden: geluid, licht, en dan ook nog de spelers. Ik heb ook de neiging bij het lesgeven dingen te gaan voordoen. En dat moet echt niet. Ik vind mezelf dus niet zo'n goeie regisseur. Ik kan af en toe wel een goede aanwijzing geven, maar echt regisseren? Nee. Dat overzie ik niet.'

Wie is je ideale regisseur?

'Ik heb geen voorkeur voor personen. Je moet mij vooral mijn ding laten doen en dan gaandeweg dingen bijslijpen. Zolang ze maar niet van tevoren gaan zeggen hoe ik het moet doen, daar kan ik heel slecht tegen. Het staat de verbeelding zo in de weg. Dimiter Gotscheff liet me bij *TARTUFFE* van NT-Gent mijn gang gaan. Dat vond ik wel lekker.'

Hoe belangrijk is een volle zaal voor je?

'Heel belangrijk, maar niet altijd. Ik heb ook heel mooie voorstellingen gespeeld voor een bijna lege

zaal. Bij *Discordia* speelden we wel eens voor vijf man. Dat schept een band. Dan ga je die vijf mensen echt iets heel moois geven. Dan ben je zo geconcentreerd, alsof je in een huiskamer staat. Ik zeg niet dat het vaker moet gebeuren, maar het kan wel eens heel erg mooi zijn.'

Veel acteurs vinden oogcontact met het publiek lastig. Jij ook?

'In de grote zaal gaat het vooral om de plaatsing. Je moet je stem echt plaatsen naar de laatste rij. Je stem moet daarheen, en naar boven, als je met een balkon speelt. Anders hebben mensen het gevoel dat ze er niet bij horen. Je moet die stem projecteren, weten dat die stem daar komt. Daarvoor hoel je ze niet aan te kijken, maar ze moeten wel voelen dat de stem voor hen is bedoeld. Met aankijken is het dubbel. Het komt in de kleine zaal wel eens voor dat je ineens iemand in het gezicht kijkt. Daar kun je van schrikken. Dan moet je heel goed weten hoe je verder gaat. Het kan ook gebeuren dat je iemand ziet gapen. Dan moet je direct bedenken dat je die persoon niet te veel moet aankijken.'

Dat projecteren is een talent dat niet meer nodig is met al die microfoons die jullie tegenwoordig gebruiken. Is dat een verarming?

'Mensen die altijd met microfoontjes praten zullen echt weer moeten leren om te richten. Dat merk je wel eens, dat ze het niet gewend zijn. Het vervelende is ook dat niet jij, maar de mensen achter de knoppen bepalen hoe luid je klinkt. Je moet ook durver vertrouwen op degene die achter de knoppen zit. Dat is best moeilijk, maar ik heb het wel geleerd.'

Na zo'n beetje je hele leven in het theater te hebben doorgebracht, ben je niet bang voor de grote wereld buiten die beschermende cocon van het theater?

'Ik ben daar niet zo bang voor. Ik ben iemand die met beide benen op de grond staat. Nu ik bijna met pensioen ben ga ik daar steeds meer over nadenken wat is belangrijk in het leven, wie staan er dicht bij me, wat wil ik nog meemaken? En dan is het antwoord heel banaal: ik heb nu twee kleinkinderen en die zijn heel belangrijk voor me. Ik ken gelukkig ook heel veel mensen buiten het theater. Ik ben er nogal nuchter over. Die nominatie ook: wie weet daar nou iets van? Alleen de theaterwereld weet dat je genomineerd bent. Daarbuiten ontgaat werkelijk iedereen dat. Mensen vinden het ook totaal oninteressant, zo'n nominatie. Maar in het kringetje zelf is het heel erg belangrijk. Als ik mensen buiten ons vak vertel dat ik actrice ben, geloven ze me niet eens. Ik ben namelijk niet op televisie, en dat is het enige wat mensen iets zegt. Van een schouwburg hebben ze geen idee.'